

Tema 3. Soluționarea conflictelor de legi în dreptul internațional european al contractelor

- 1. Noțiuni generale și instrumente relevante privind conflictele de legi.**
- 2. Regulile privind determinarea legii aplicabile contractelor prin acordul părților.**
- 3. Regulile privind determinarea legii aplicabile contractelor de către instanța jurisdicțională.**
- 4. Domeniul și limitele legii aplicabile contractelor.**

1. Noțiuni generale și instrumente relevante privind conflictele de legi.

Generalități. Contractul internațional este considerat acordul de voință realizat între doi sau mai mulți subiecți, din state diferite, în scopul creării, modificării sau stingerii raporturilor juridice de drept privat.

Caracterul internațional al contractului se referă la punctele de legătură ale raportului juridic, prin care se manifestă elementele de extraneitate sau internaționalitate și anume: locul încheierii raportului juridic, cel al executării obligației, domiciliul sau reședința persoanei fizice, sediul persoanei juridice etc. Potrivit acestor elemente, un contract are un caracter internațional din momentul în care el conține cel puțin un element internațional.

Datorită faptului că contractele internaționale, prin însăși natura lor, au caracter internațional, apare problema determinării sistemului de drept care va guverna acest contract. Prin existența elementelor internaționale se pun în “conflict” mai multe sisteme de drept, care se pretind competente a guverna, în totalitate sau în parte, aceste raporturi juridice. O problemă-cheie în fomarea și derularea contractelor internaționale este de a determina *lex contractus*, adică legea competentă să reglementeze majoritatea problemelor privind condițiile de fond și efectele contractului. Problema determinării legii competente apare în prim plan în cazul când apare un litigiu cu privire la un contract internațional.

Determinarea dreptului aplicabil contractului se poate face în două moduri: subiectiv, adică prin voința părților contractante, și obiectiv, adică prin criterii obiective de localizare a contractului în spațiul unui anumit sistem de drept.

Instrumente relevante privind conflictele de legi

Convenția 80/934/CEE privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale, deschisă spre semnare la Roma la 19 iunie 1980

Convenția instituie norme uniforme cu privire la legea aplicabilă obligațiilor contractuale în UE.

Convenția privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale a fost deschisă spre semnare la 19 iunie 1980 pentru cele nouă țări de atunci membre ale Comunității Economice Europene (CEE), în prezent [UE](#). Aceasta a intrat în vigoare la 1 aprilie 1991. La momentul potrivit, toți membrii noi ai CEE au semnat convenția. Când convenția a fost semnată de Austria, Finlanda și Suedia, s-a întocmit o versiune consolidată, publicată în Jurnalul Oficial în 1998. O nouă versiune consolidată a fost publicată în Jurnalul Oficial în 2005, după aderarea la convenție a 10 țări noi.

Convenția a fost înlocuită, în toate țările UE cu excepția Danemarcei, de Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Regulamentul Roma I). Danemarcei i se aplică în continuare Convenția de la Roma. Aceasta continuă să se aplice în cazul obligațiilor contractuale încheiate înaintea intrării în vigoare a Regulamentului Roma I.

Convenția se aplică obligațiilor contractuale în situațiile în care există un conflict între legislațiile naționale – chiar și atunci când legislația pe care o desemnează este cea a unei țări care nu este contractantă.

Părțile semnatare ale unui contract pot desemna legea aplicabilă întregului contract sau numai unei părți din acesta și pot alege instanța competentă să soluționeze litigiile. Prin acord reciproc, acestea pot schimba legea aplicabilă contractului în orice moment (**principiul libertății de alegere**).

Dacă părțile nu au ales în mod explicit legea aplicabilă, contractul este reglementat de legea țării cu care are legătura cea mai strânsă, de exemplu, în funcție de reședința obișnuită sau de sediul central al părții care execută contractul ori în funcție de sediul principal sau de un alt loc de desfășurare a activității al părții care execută contractul.

Cu toate acestea:

- în cazul în care contractul vizează un **bun imobil**, legea aplicabilă în mod implicit este cea a țării în care este situat bunul imobil respectiv;
- în cazul în care contractul vizează **transportul de mărfuri**, legea aplicabilă se determină în funcție de locul de încărcare sau de descărcare sau de sediul principal al expeditorului.

Pentru a proteja drepturile consumatorilor, furnizarea de mărfuri sau servicii unei persoane face obiectul unor condiții speciale, conform principiului protejării părții mai slabe. Dacă părțile

nu decid altfel, asemenea contracte sunt reglementate de legea țării de reședință a consumatorului. Alegerea legii nu poate dezavantaja în niciun caz consumatorul și nu îl poate priva de protecția legii mai favorabile din țara sa de reședință. Aceste reguli nu se aplică în cazul contractelor de transport sau al contractelor de prestări de servicii într-o altă țară decât țara de reședință a consumatorului.

În cazul contractelor de muncă se va aplica una dintre legile următoare:

- legea țării în care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea;
- legea țării în care este situată unitatea angajatoare;
- legea țării cu care contractul de muncă are legătura cea mai strânsă.

Dacă părțile decid să aleagă o altă lege aplicabilă contractului, această alegere nu poate afecta negativ protecția angajatului.

Convenția de la Haga din 15.06.1955 asupra legii aplicabile vânzării internaționale de bunuri mobile corporale.

Convenția referitoare la legea aplicabilă contractelor de vânzare internațională de bunuri, Haga, 22.12.1986.

Principiile de la Haga referitoare la alegerea legii aplicabile contractelor comerciale internaționale, aprobate în data de 19 martie 2015, de Conferința pentru Drept Internațional Privat de la Haga.

2. Regulile privind determinarea legii aplicabile contractelor prin acordul părților.

În virtutea principiului libertății contractuale părțile unui contract comercial internațional, în prezența mai multor legi “în conflict” aplicabile contractului lor, pot alege un sistem de drept pe care îl consideră mai convenabil spre a governa totalitatea raporturilor lor juridice (clauza *electio juris*), respectiv formarea, efectele, executarea și stingerea obligațiilor contractuale. Prin folosirea clauzei *electio juris*, părțile evită incertitudinile pe care le provoacă un conflict de legi datorat caracterului internațional al contractului. Această alegere se poate face în mod indirect, determinând norma conflictuală (de drept internațional privat), care, la rândul, ei va indica dreptul material aplicabil, sau în mod direct, alegând dreptul material aplicabil.

Voința părților, astfel exprimată, îndeplinește funcția unui principiu, denumit *lex voluntatis*, sau principiul autonomiei de voință. La baza acestui principiu este pus raționamentul potrivit căruia, întrucât contractele sunt expresia voinței părților, este normal să li se permită părților, să-și exprime voința cu privire la legea aplicabilă contractului lor. Această posibilitate

acordată părților de a-și alege dreptul aplicabil este, în principiu, recunoscută, cu unele excepții¹, în mod tradițional și constant de aproape toate sistemele de drept. Autorii de specialitate susțin că, deși se dezvoltă în norme cu conținut diferit de la o țară la alta, principiul autonomiei de voință face parte din sistemul principiilor *lex mercatoria universalis*. Principiul *lex voluntatis* este consacrat și în principalul instrument de unificare a normelor conflictuale în materie conflictuală - Convenției de la Roma din 1980 asupra legii aplicabile obligațiilor contractuale (art. 3 al.1). Acest principiu a fost preluat și de Regulamentul Roma I, care a înlocuit Convenția de la Roma. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0593&from=EL>

În dreptul nostru principiul autonomiei voinței părților contractului comercial internațional este consfințit în art. 2616 C. civ.RM. care reproduce, în fond, regulile din Regulamentul Roma I. Potrivit acestor reglementări, Contractul este guvernat de legea aleasă de către părți. Această alegere trebuie să fie expresă sau să rezulte, cu un grad rezonabil de certitudine, din clauzele contractuale sau din împrejurările cauzei. Prin alegerea lor, părțile pot desemna legea aplicabilă întregului contract sau numai unei părți din acesta.

3. Regulile privind determinarea legii aplicabile contractelor de către instanța jurisdicțională.

Dacă părțile nu au desemnat legea aplicabilă contractului comercial internațional, în cazul apariției unui litigiu, această sarcină îi revine instanței de judecată sau de arbitraj sesizate. Fiecare țară își are propriile sale reguli conflictuale, ceea ce face incertă desemnarea legii aplicabile. O serie de instrumente internaționale impun principii și reguli comune.

În art.4 din Regulamentul Roma I (aceste prevederi au fost preluate în art. 2618 C.civ. RM), sunt stabilite un șir de reguli particulare referitoare la unele categorii de contracte. Totodată, Regulamentul instituie o prezumție cu caracter general: în măsura în care legea aplicabilă contractului nu a fost aleasă de către părți, contractul se va supune legii statului de care acesta este mai strâns legat. În principiu, se prezumă că un contract are legăturile cele mai strânse cu statul unde partea care trebuie să execute prestația caracteristică² are, la momentul încheierii

¹ În unele țări ale Americii, principiul autonomiei de voință nu joacă însă nici un rol (S. Deleanu, *Contractul de comerț internațional*, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 39).

² Prin “prestație caracteristică” se înțelege prestația pentru care este datorată plata (de ex., prețul – în contractul de vânzare-cumpărare, taxa de transport – în contractul de transport, chiria – în contractul de locațiune, dobânda – în contractul de împrumut etc.).

contractului, reședința sa obișnuită ori, în cazul unei societăți, asociații sau persoane juridice, își are sediul central.

4. Domeniul și limitele legii aplicabile contractelor.

Domeniul legii aplicabile. Potrivit art. 9 alin. 2 din Principiile de la Haga referitoare la alegerea legii aplicabile contractelor comerciale internaționale, aprobate în data de 19 martie 2015, de Conferința pentru Drept Internațional Privat de la Haga, Legea aleasă de părți guvernează toate aspectele contractului intervenit între acestea, în special:

- (a) interpretarea contractului;
- (b) drepturile și obligațiile care decurg din contract;
- (c) executarea contractului și consecințele neexecutării acestuia, inclusiv evaluarea despăgubirilor;
- (d) variatele moduri de stingere a obligațiilor, termenele de prescripție și pierderea drepturilor întemeiate pe expirarea unui termen;
- (e) validitatea și consecințele nulității contractului;
- (f) sarcina probei și prezumțiile;
- (g) obligațiile precontractuale.

Potrivit alin. 2 al aceluiași articol, paragraful 1(e) nu exclude aplicarea oricărei alte legi care guvernează validitatea formală a contractului.

Limitele legii aplicabile. Determinarea legii aplicabile în temeiul acordului părților sau, în lipsa acestui acord, de către organul de jurisdicție este limitată, în principal, de două instituții: a) normele de aplicare imediată și b) ordinea publică.

a) Potrivit art. 9 alin. 1 din Regulamentul Roma I, normele de aplicare imediată sunt norme a căror respectare este privită drept esențială de către o anumită țară pentru salvagardarea intereselor sale publice, precum organizarea politică, socială sau economică, în asemenea măsură, încât aceste norme sunt aplicabile oricărei situații care intră în domeniul lor de aplicare, indiferent de legea aplicabilă contractului în temeiul prezentului regulament. Potrivit art. 9 alin. 2, prezentul regulament nu restrânge aplicarea normelor de aplicare imediată din legea instanței sesizate.

b) Potrivit art. 21 din Regulamentul Roma I, aplicarea unei dispoziții din legea oricărei țări determinate în temeiul prezentului regulament nu poate fi înlăturată decât dacă o astfel de aplicare este vădit incompatibilă cu ordinea publică a instanței sesizate.

Noțiunea de "ordine publică". Datorită naturii „evolutive și relative” a ordinii publice, o definiție exhaustivă a acestei noțiuni nu este nici posibilă, nici dezirabilă. De-a lungul anilor în jurisprudența comparată au fost formulate un șir de definiții, în încercările de a uniformiza înțelegerea și aplicarea acestei noțiuni. Camera Lordilor din Anglia în 1853 a descris ordinea publică (*public policy*) drept „acel principiu de drept care susține că niciun subiect nu poate face în mod legal ceea ce are tendința de a fi dăunător publicului sau împotriva binelui public”. Curtea Federală de Justiție din Germania în 1990 a statuat: „o încălcare a principiilor esențiale ale dreptului german (*ordre public*) există numai dacă hotărârea arbitrală contravine unei reguli de bază pentru viața publică sau comercială sau dacă contravine ideii germane de justiție într-un mod fundamental. O simplă încălcare a legii de fond sau de procedură aplicată de tribunalul arbitral nu este suficientă pentru a constitui o astfel de încălcare”. Jurisprudența elvețiană, la fel, face referință la noțiunea de ”justiție”. În deciziile sale, Tribunalul Federal Elvețian a definit o hotărâre contrară ordinii publice drept o hotărâre care ofensează „intolerabil” concepțiile elvețiene despre justiție.

Categorii de ordine publică. În primul rând, ordinea publică poate fi clasificată prin raportare la distincția fond-procedură: „ordinea publică de fond” sau ”materială” se referă la conținutul unei hotărâri arbitrale, în timp ce „ordinea publică procedurală” se referă la procedura conform căreia se pronunță o hotărâre arbitrală.

În al doilea rând, ordinea publică poate aparține unei singure națiuni i.e. „ordine publică națională”, sau comunității internaționale în ansamblu i.e. „ordine publică transnațională”.

Ordinea publică națională este împărțită în continuare în: a) „ordinea publică internă” - adică ordinea publică care se aplică pe teritoriul unui stat, în sensul că are incidență doar asupra tranzacțiilor sau relațiilor care nu implică niciun element de extraneitate și b) „ordinea publică internațională” - adică ordinea publică care se aplică extrateritorial, în sensul că are incidență asupra tranzacțiilor sau relațiilor care implică elemente de extraneitate.

În doctrină se face deosebire între categoria „ordinea publică internațională, care este „națională” (în sensul că face parte din ordinea publică națională), și ”ordinea publică transnațională” exprimată de asemenea prin termenii ”ordine publică real sau veritabil internațională” (‘truly international public policy’, ‘genuinely international public policy’, ‘really international public policy’, ‘supranational public policy’ – engl; ‘*ordre public reellement international*’ - fr.)

S-a menționat că, deși articolul V-2 (b) din Convenția de la New York se referă în mod expres la „ordinea publică a acelei țări”, cu referire la țara în care sunt necesare recunoașterea și executarea sentinței arbitrale, totuși, atunci când vine vorba de evaluarea caracterului internațional sau intern al ordinii publice, majoritatea instanțelor

recunosc că este puțin probabil ca o simplă încălcare a dreptului intern să constituie un motiv pentru refuzul recunoașterii sau al executării pe baza ordinii publice. Nu orice regulă de drept care aparține ordinii publice interne este în mod necesar parte a ordinii publice internaționale; ordinea publică internațională, conform unei doctrine general acceptate, se limitează la încălcarea concepțiilor cu adevărat fundamentale ale ordinii juridice în țara în cauză (Sanders).

În această ordine de idei se cuvine de remarcat că „ordinea publică internațională” (cu precădere față, de, pur și simplu, „ordinea publică”) este din ce în ce mai frecvent menționată în legislație și hotărârile judecătorești. De exemplu, în Franța, unul dintre motivele pentru refuzul recunoașterii sau executării unei hotărâri arbitrale este dacă hotărârea în cauză este contrară „ordinii publice internaționale” (art.1520 Cod de Procedură Civilă). Portugalia are o dispoziție similară (art.1096 lit.f Cod de Procedură Civilă). Curtea de Apel din Milano a considerat că ordinea publică menționată la articolul V.2 (b) din Convenția de la New York este ordinea publică internațională [8, p.725].

În această ordine de idei, putem să conchidem că și legislația noastră, în prevederile menționate mai sus, sintagma ”ordinea publică din Republica Moldova” se referă anume la categoria de ordine publică internațională în sensul general acceptat în convențiile internaționale, dreptul comparat, jurisprudența comparată și în doctrină și nu doar la ansamblul de norme imperative interne.

Conținutul „ordinii publice”. Asociația de Drept Internațional, în Rezoluția 2/2002, adoptată la 70-a Conferință de la New Delhi (India, 2-6 aprilie 2002) utilizează expresia „ordine publică internațională” pentru a desemna setul de principii și reguli adoptate de un stat care, prin natura lor, poate împiedica recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale pronunțate în contextul unui arbitraj comercial internațional, atunci când recunoașterea sau executarea acestei hotărâri ar avea drept rezultat încălcarea acestora, fie din cauza procedurii la finalul căreia a fost pronunțată sentința (ordinea publică internațională procedurală), fie din cauza conținutului hotărârii (ordinea publică internațională de fond). Ordinea publică internațională a unui stat cuprinde: (i) principiile fundamentale, referitoare la justiție și morală, pe care statul dorește să le protejeze, chiar și atunci când nu este direct interesat; (ii) reguli destinate să servească interesele politice, sociale sau economice ale statului, cunoscute sub numele de legi imperative („lois de police”) sau „legi ale ordinii publice”; și (iii) datoria statului de a-și respecta obligațiile față de alte state sau organizații internaționale [9].

Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj nr. 2 din 30.03.2015: Principiile fundamentale ale legislației RM rezultă în mod prioritar din Constituția RM. De asemenea, acestea pot fi desprinse și din legislația fiecărei ramuri de

drept (Codul civil – în special art.1, Codul de procedură civilă – în special art.4 – 12). Cu titlu de exemplu pot fi următoarele principii, care ar putea fi încadrate în art.480 alin.(2) lit.h) CPC: principiul contradictorialității; principiul egalității în drepturi a părților; principiul imparțialității; principiul disponibilității în drepturi a participanților la proces și altele în această ordine de idei; principiile dreptului de proprietate; principiul libertății contractuale etc.